

การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวของชุมชนปราสาทขอม ในจังหวัดสุรินทร์

DEVELOPMENT OF TOURISM ROUTE OF KHMER PRASAT COMMUNITY IN SURIN PROVINCE

พระครูใบฎีกาเวียง กิตติวัฒนโธ¹, พระปลัดวัชร วชิรญาณโธ², พระครูศรีปริชากร³

Phrakhrubaidikaweang Kittiwanno¹, Phraplad Watchara Wajirayano², Phrakhrusripichagorn³

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์¹⁻²

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Surin campus¹⁻²

วัดศรีเอี่ยม แขวงบางนาเหนือ เขตบางนา กรุงเทพมหานคร³

Srieam Temple, Bang Na Nuea Subdistrict, Bang Na District Bangkok³

E-mail: Naidin680@gmail.com

ได้รับบทความ: 18 กุมภาพันธ์ 2565; แก้ไขบทความ: 2 เมษายน 2565; ตอปรับตีพิมพ์: 3 เมษายน 2565;

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์” มีวัตถุประสงค์ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาเส้นทางท่องเที่ยวชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ 2) เพื่อพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ 3) เพื่อพัฒนาคู่มือการท่องเที่ยวตามเส้นทางชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ ผลการวิจัยพบว่า จังหวัดสุรินทร์เป็นจังหวัดที่มีแหล่งอารยธรรมขอมโบราณที่สำคัญแห่งหนึ่งในอีสานใต้ โดยเฉพาะปราสาทขอมซึ่งเป็นโบราณสถานที่มีคุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ คุณค่าทางด้านศิลปวัฒนธรรมและคุณค่าทางด้านเศรษฐกิจ ทำให้เกิดเส้นทางท่องเที่ยวทางศาสนาและวัฒนธรรมคือที่สำหรับใช้สัญจรเที่ยวไปมาของมนุษย์ เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจในระยะเวลาสั้น ๆ จากสถานที่หนึ่งไปยังอีกสถานที่หนึ่ง โดยเส้นทางท่องเที่ยวปราสาทขอมในงานวิจัยนี้มี 4 แห่ง คือปราสาทศีขรภูมิ ปราสาทช้างปี ปราสาทภูมิโปน และปราสาทตาเมือน ในการเดินทางเพื่อไปเที่ยวชมหรือไปศึกษาปราสาททั้ง 4 แห่งนั้นเดินทางด้วยรถยนต์ส่วนตัวสะดวกที่สุดหรือจะใช้บริการเช่ารถไปก็ได้ เส้นทางท่องเที่ยวปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์มีความเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวปราสาทขอมหรือการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรมกับจังหวัดใกล้เคียงเช่นนครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษและอุบลราชธานี เพราะนอกจากจะมีประโยชน์ในการเที่ยวปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์แล้วยังได้นำเสนอสถานที่ท่องเที่ยว

ด้านอื่นที่มีอยู่ในจังหวัดสุรินทร์ด้วยเช่น การเที่ยวไหว้พระที่ศักดิ์สิทธิ์เช่นหลวงพ่พระชีว์วัดบูรพาราม
พระศรีอริยเมตไตร วัดศาลาลอย พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติจังหวัดสุรินทร์ เป็นต้น

คำสำคัญ: การพัฒนา, เส้นทางท่องเที่ยว, ปราสาทขอม

Abstract

Research subject “ The development of tourism routes of the Khmer Prasat community in Surin province” has the following objectives: 1) to study the tourism route of the Khmer Prasat community in Surin 2) to develop the Khmer castle community tourism route in Surin 3) to develop A travel guide along the Khmer Prasat community route in Surin province. The results showed that Surin province is one of the most important ancient Khmer civilization sites in the southeastern part of Thailand. especially the Khmer castle, which is an archaeological site that is valuable in ethnic history. cultural values and economic values resulting in religious, religious and cultural tourism routes that are used for human travel for short-term recreation from one place to another There are 4 Khmer castle tourism routes in this research, namely Prasat Sikhoraphum, Prasat Chang Pee, Prasat Phum Phon. and Ta Muen Castle The best way to visit or study the four castles is by private car or by renting a car. Khmer castle tourism routes in Surin province are linked to Khmer castle tourism or religious and cultural tourism with neighboring provinces such as Nakhon Ratchasima, Buriram, Surin, Sisaket and Ubon Ratchathani. Because in addition to being useful in visiting the Khmer castle in Surin province, it also presents other attractions that exist in Surin as well. Traveling to pay homage to sacred Buddha images such as Luang Pho Phra Chee, Burapharam Temple Phra Sri Ariyamettri, Sala Loi Temple, National Museum of Surin Province, etc.

Keywords: Development, Tourism Routes, Khmer Castle.

บทนำ

การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมยามว่างที่เป็นที่นิยมของผู้คนจำนวนมาก เพราะถือเป็นการพักผ่อนและได้เรียนรู้ไปในตัว ตามความหมายโดยทั่วไปการท่องเที่ยวหมายถึง การเดินทางของบุคคลจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่งเพื่อพักผ่อน หรือเพื่อติดต่อธุรกิจโดยมีวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกันไป (ฉลองศรี พิมลสมพงศ์, 2550: 25). การท่องเที่ยวปราสาทขอมซึ่งถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญของชุมชนในจังหวัดสุรินทร์เป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ เพราะในบรรดาอารยธรรมที่สำคัญในโลกนี้ “อารยธรรมขอมโบราณซึ่งเจริญขึ้นระหว่างพุทธศตวรรษที่ 12-18 คือ อารยธรรมที่มีความสำคัญมากแห่งหนึ่งในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อำนาจทางวัฒนธรรมของขอมแผ่ขยายไปกว้างไกล จนได้รับการยกย่องให้เป็น “มหาอำนาจ” ยุคโบราณของภูมิภาคนี้ โดยมีพื้นที่ครอบคลุมตั้งแต่บริเวณทะเลสาบเขมร ไปจนถึงภาคอีสานตอนล่างของไทย และพื้นที่ของตอนใต้ของลาวในปัจจุบัน รวมไปถึงบริเวณปากแม่น้ำโขง ทางตอนใต้ของเวียดนามในปัจจุบัน” (จารุวรรณ พึ่งเกียรติ, 2555: 5).

จังหวัดสุรินทร์ได้ชื่อว่าเป็นเมืองแห่งอารยธรรมขอมโบราณ หลักฐานที่แสดงถึงคำกล่าวนี้ได้ก็คือ ปราสาทขอมที่มีอยู่อย่างมากในทุกอำเภอของจังหวัดสุรินทร์ ตามคำขวัญจังหวัดสุรินทร์ที่ว่า “สุรินทร์ถิ่นช้างใหญ่ ผ้าไหมงาม ประคำสวย ร่ำรวยปราสาท ผักกาดหวาน ข้าวสารหอม งามพร้อมวัฒนธรรม” (จังหวัดสุรินทร์, 2556: 9).

การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวปราสาทขอม จังหวัดสุรินทร์ เป็นหนึ่งในยุทธศาสตร์ที่ตองพัฒนาในภาพรวม เพราะนอกจากการท่องเที่ยวจะเป็นอุตสาหกรรมหลักที่สร้างรายได้ และนำเงินตราต่างประเทศเข้าสู่ประเทศไทยแล้ว การท่องเที่ยวยังก่อให้เกิดการสร้างอาชีพสืบเนื่องจากการท่องเที่ยว เช่นการผลิตหัตถกรรมพื้นบ้าน หรือการให้บริการด้านต่างๆ นับได้ว่าการท่องเที่ยวมีบทบาทในการกระตุ้นให้เกิดการผลิตและนำทรัพยากรของประเทศมาใชให้เกิดประโยชน์สูงสุดทั้งนี้หัวใจสำคัญของการวางแผนพัฒนาท่องเที่ยวตามเส้นทางปราสาทขอมให้มีการเติบโตอย่างยั่งยืน คือการรักษาสมดุลระหว่างการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม ธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และการส่งเสริมพัฒนาการท่องเที่ยว ซึ่งจะสำเร็จลุล่วงไปได้จะต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่ายทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรอิสระ และชุมชน ขั้นตอนของการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเพื่อนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนนั้น ประกอบด้วยการตลาดที่จะต้องตอบสนองความต้องการและการสร้างความพึงพอใจให้แก่นักท่องเที่ยว การวางแผนโครงการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งรวมถึงการวางแผนการใช้พื้นที่ การวางแผนการขนส่ง การประเมินผลกระทบและศักยภาพในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว นอกจากนี้ยังรวมถึงการจัดการโครงสร้างองค์กรและการจัดการที่เหมาะสมต่อการพัฒนาการท่องเที่ยว และการดำเนินโครงการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งรวมถึงการจัดการแหล่งท่องเที่ยว โครง

สร้างพื้นฐาน และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวเกี่ยวกับการอนุรักษ์พัฒนาการท่องเที่ยวไทยยั่งยืน “จังหวัดสุรินทร์ยังมีแหล่งท่องเที่ยวทางศาสนาและวัฒนธรรมที่มีชื่อเสียงน่าสนใจอีกหลายแห่งเช่นกลุ่มปราสาทตาเมือน (ปราสาทตาเมือนธม ปราสาทตาเมือนโต๊ดและปราสาทบายกรึมหรืออัครศิลา) ในพื้นที่ตำบลตาเมียงอำเภอนมดงรักจังหวัดสุรินทร์ปราสาทศรีขรภูมิในพื้นที่ตำบลระแงง อำเภอกิษุภภูมิจังหวัดสุรินทร์ปราสาทบ้านพลวงในพื้นที่ตำบลก้งแอน อำเภอบราสาทจังหวัดสุรินทร์ปราสาทตาควาย ในพื้นที่ตำบลบักได อำเภอนมดงรักจังหวัดสุรินทร์” (ทวีศักดิ์ ทองทิพย์และคณะ, 2560: 5). แผนพัฒนาจังหวัดสุรินทร์ (พ.ศ. 2561- 2565) รอบปี 2563 ได้กำหนดเป้าหมายการพัฒนาจังหวัดสุรินทร์ไว้ว่า “เมืองเกษตรอินทรีย์ ศูนย์เศรษฐกิจชายแดน ท่องเที่ยววิถีชุมชน ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี” โดยกำหนดประเด็นการพัฒนาจังหวัดเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ 6 ด้าน คือ 1) การพัฒนาและส่งเสริมเกษตรอินทรีย์อย่างครบวงจร 2) การส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพการค้า การลงทุน การบริการ และเชื่อมโยงเศรษฐกิจชายแดน 3) การพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีชุมชน 4) การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน 5) การยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน 6) การเสริมสร้างความมั่นคงและความปลอดภัย จากแผนพัฒนาจังหวัดสุรินทร์ดังกล่าวจะเห็นได้ว่าการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีชุมชนนั้นมีวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มรายได้จากการท่องเที่ยวและเพื่อเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยวจังหวัดสุรินทร์ “สภาพการท่องเที่ยวปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ยังไม่มีความพร้อมในหลายด้านเช่นการประชาสัมพันธ์ประวัติความเป็นมาของแต่ละปราสาทยังมีน้อย สิ่งอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวเช่นสถานที่พักของนักท่องเที่ยวห้องน้ำห้องสุขายังมีไม่เพียงพอที่มีอยู่ก็ขาดการดูแลรักษา”(กฤษนันท์ แสงมาศ,และคณะ)

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าจังหวัดสุรินทร์เป็นจังหวัดที่มีประวัติความเป็นมายาวนานมีแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่สำคัญ ดังนั้นคณะผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ เพื่อนำไปสู่การสร้างกิจกรรม การสร้างนวัตกรรมในด้านการท่องเที่ยวการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ ทำให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองในด้านเศรษฐกิจ ทำให้มีรายได้เพิ่มจากอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาเส้นทางการท่องเที่ยวชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์
2. เพื่อพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์
3. เพื่อพัฒนาคู่มือการท่องเที่ยวตามเส้นทางชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพภาคสนาม (Qualitative Research) โดยใช้การวิเคราะห์ สังเคราะห์เนื้อหาจากเอกสาร งานวิจัย การสัมภาษณ์เชิงลึก สันทนากลุ่ม แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์ สรุปและเขียนบรรยายเชิงพรรณนา และนำข้อมูลมาวิเคราะห์โดยวิธีพรรณนาตามลำดับขั้นตอนต่อไปนี้

การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ผู้วิจัยทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้องทั้งปฐมภูมิ และทุติยภูมิ ทั้งนี้ได้กำหนดกรอบในการศึกษาค้นคว้า แนวทางในการประยุกต์ใช้กับการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว การสร้างเส้นทางการท่องเที่ยวของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์

การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีขั้นตอนดังนี้

1) การลงพื้นที่กลุ่มเป้าหมายที่กำหนดไว้ คือ (1) ชุมชนปราสาทศีขรภูมิ อำเภอสีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์ (2) ชุมชนปราสาทข่าปี อำเภอสีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์ (3) ชุมชนปราสาทภูมิโปน อำเภอบัวเขต จังหวัดสุรินทร์ (4) ชุมชนปราสาทตาเมือน อำเภอพนมดงรัก จังหวัดสุรินทร์ เพื่อสนทนากลุ่ม สัมภาษณ์ผู้นำชุมชน ประชาชนท้องถิ่น และตัวแทนชาวบ้านในพื้นที่ชุมชนปราสาทขอม เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลการสร้างเส้นทางการท่องเที่ยวปราสาทขอมแบบมีส่วนร่วม

2) การสัมภาษณ์ สนทนาอยู่กับตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ เช่น สำนักงานวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดสุรินทร์ สำนักงานพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ จังหวัดสุรินทร์ องค์รปกครองส่วนท้องถิ่น ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ชุมชนปราสาทขอมเพื่อทราบถึงแนวทางการสร้างเส้นทางการท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์ถึงการสร้างเส้นทางการท่องเที่ยว ความร่วมมือในการจัดสร้างเส้นทางการท่องเที่ยวปราสาทขอมจังหวัดสุรินทร์

พื้นที่การวิจัย

พื้นที่ในการวิจัยคือชุมชนฐานรากปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์จำนวน 4 แห่ง ประกอบด้วย 1) ชุมชนปราสาทศีขรภูมิ ตำบลระแงง อำเภอสีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์ 2) ชุมชนปราสาทข่าปี ตำบลข่าปี อำเภอสีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์ 4) ชุมชนปราสาทภูมิโปน ตำบลม อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์ และ 4) ชุมชนกลุ่มปราสาทตาเมือน ตำบลตาเมียง อำเภอพนมดงรัก จังหวัดสุรินทร์ เหตุผลของการเลือกพื้นที่ในการวิจัยจำนวน 4 แห่งดังกล่าวนี้ เพราะที่แหล่งท่องเที่ยวปราสาทขอมนี้เป็นแหล่งท่องเที่ยวศาสนาและวัฒนธรรมที่มีชื่อเสียงในจังหวัดสุรินทร์ รวมทั้งเป็นที่รู้จักเป็นอย่างดีของนักท่องเที่ยวทั่วไป และในแต่ละปีองค์รปกครองส่วนท้องถิ่นตามแหล่งปราสาทนั้น ๆ มีการจัด\

กิจกรรมเชิงศาสนาและวัฒนธรรมเป็นประจำทุกปี และมีนักท่องเที่ยวได้เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวเพื่อเยี่ยมชม และเลือกซื้อสินค้าที่ระลึกเป็นจำนวนมาก ดังนั้นผู้วิจัยจึงเลือกสถานที่ดังกล่าวนี้ในการทำวิจัย

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ประชากรนั้นประกอบด้วยกลุ่มประชากรจำนวน 4 กลุ่ม ประกอบด้วย

1) กลุ่มนักวิชาการ ประกอบด้วยนักวิชาการด้านประวัติศาสตร์ นักวิชาการด้านการท่องเที่ยว ด้านละ 1 คน รวม 2 คน

2) กลุ่มผู้บริหารโบราณสถานจำนวน 4 แห่งละ 1 คน รวม 4 คน

3) กลุ่มนักปราชญ์ท้องถิ่น เช่น พระสงฆ์ นักปราชญ์ท้องถิ่น เป็นต้น จำนวน 4 แห่ง ๆ ละ 1 รูป/คน รวม 4 คน

4) กลุ่มวิสาหกิจชุมชน จำนวน 4 แห่ง ๆ ละ 1 คน รวมเป็น 4 คน

5) กลุ่มหน่วยงานราชการท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องเช่น อบจ.อบต.จำนวน 6 คน

เครื่องมือการวิจัย

การดำเนินการตามโครงการวิจัยดังกล่าว เน้นการศึกษาการมีส่วนร่วมในการเก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่ มีการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อให้การดำเนินการวิจัยสำเร็จ ล่วงด้วยดีผู้วิจัยได้กำจัดทำเครื่องมือวิจัยดังนี้

1. **แบบสัมภาษณ์** ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตของชุมชนรอบปราสาทขอม ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในประเด็นต่างๆ ซึ่งการเข้าไปมีส่วนร่วมในสนามและดำเนินการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างนี้ จะทำให้ผู้วิจัยได้ข้อมูลที่เป็นความจริงเพิ่มมากขึ้น โดยผู้วิจัยจะเตรียมแนวคำถามอย่างกว้าง ๆ มาล่วงหน้าโดยมีเนื้อหาสำคัญ เช่น 1) ประวัติความเป็นมาของชุมชนปราสาทขอม 2) กระบวนการสร้างเส้นทางการท่องเที่ยวปราสาทขอมแบบมีส่วนร่วม 3) หลักและวิธีการสร้างเส้นทางการท่องเที่ยวปราสาทขอม 4) แนวทางการพัฒนาชุมชน พัฒนาคู่มือการท่องเที่ยวปราสาทขอมจังหวัดสุรินทร์

2. **การสนทนากลุ่ม (Focus Group)** กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informant) ในพื้นที่ชุมชนปราสาทขอม 4 แห่ง ได้แก่ พระสงฆ์หรือผู้นำทางศาสนา ผู้บริหารภาครัฐ/ผู้นำท้องถิ่นตัวแทนชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน/นักวิชาการและกลุ่มเยาวชนและกลุ่มจิตอาสาที่ทำงานในพื้นที่ชุมชนปราสาทขอม ในการอภิปรายกลุ่มย่อย เป็นการสนทนาที่เกิดขึ้นได้โดยทั่ว ๆ ไป โดยไม่เจาะจงเรื่องสถานที่ เช่น การอภิปรายกับกลุ่มชาวบ้านในศูนย์การเรียนรู้

3. การสังเกตแบบมีส่วนร่วม โดยผู้วิจัยเข้าร่วมกิจกรรมที่จัดขึ้นในชุมชน เช่นกิจกรรมตามเทศกาลต่างๆ เช่นกิจกรรมแสงสีเสียงปราสาทศัขรภูมิ เป็นต้น ซึ่งเป็นการเข้าร่วมกิจกรรมที่เป็นทั้งมีการนัดหมายล่วงหน้า และไม่ได้นัดหมายล่วงหน้า

4. การใช้เครื่องมือการถ่ายภาพ โดยการใช้ภาพถ่ายเป็นภาพนิ่ง ถ่ายภาพเคลื่อนไหวเพื่อศึกษาเป็นแนวทางในการศึกษา

5. เทปบันทึกเสียง ใช้สัมภาษณ์ผู้นำชุมชนและผู้เกี่ยวข้องเพื่อช่วยบันทึกการสนทนาที่เป็นประเด็นสำคัญๆ ตามวัตถุประสงค์ให้ได้อย่างครบถ้วน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยเรื่องนี้ เป็นการวิจัยคุณภาพภาคสนาม ประกอบด้วย การวิจัย เอกสาร (Documentary Research) เพื่อประมวลองค์ความรู้ ศึกษาแนวคิด หลักการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับเส้นทางการท่องเที่ยวปราสาทขอมแบบมีส่วนร่วม โดยศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง ตลอดทั้งงานวิจัยที่มีผู้รู้ได้ศึกษาไว้ รวมถึงการเก็บข้อมูลภาคสนาม เช่น การสัมภาษณ์เชิงลึก การประชุมกลุ่มย่อย เป็นต้น ในส่วนของการวิจัยในภาคสนามเพื่อพัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับเส้นทางการท่องเที่ยวปราสาทขอม ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างจำนวน 4 แห่ง ซึ่งการสัมภาษณ์ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลตามกรอบวันและเวลาที่กำหนดไว้ และจัดทำผลสรุปจากการวิจัยและประมวลองค์ความรู้และข้อคิดเกี่ยวกับการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วม

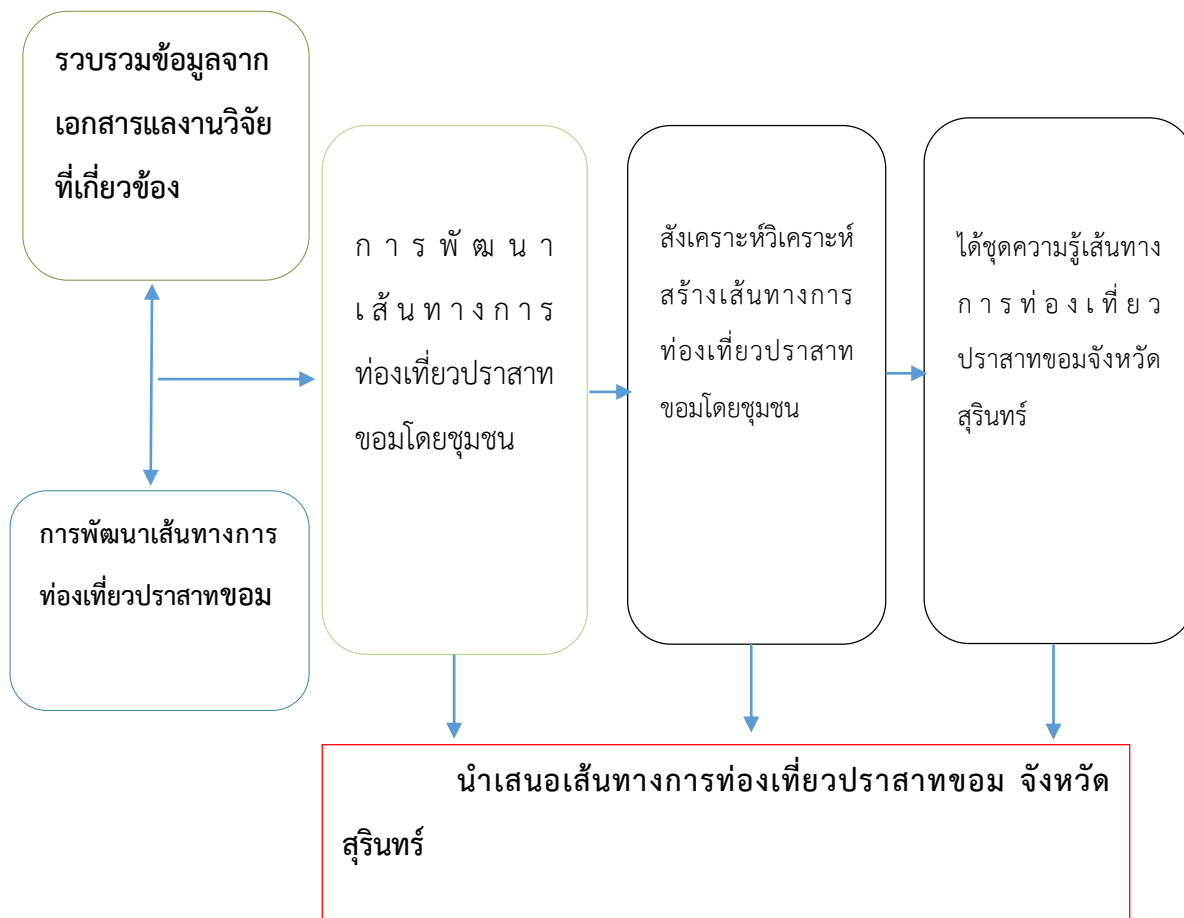
การวิเคราะห์ข้อมูล

จากการศึกษาทั้งในเชิงเอกสาร (Documentary Research) และข้อมูลเชิงประจักษ์จากการสัมภาษณ์ การประชุมกลุ่มย่อย เป็นกระบวนการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล โดยมุ่งเน้นการวิเคราะห์ที่ได้จากการสรุปตามสาระสำคัญด้านเนื้อหาที่กำหนดไว้

สรุปกระบวนการวิจัย

สรุปกระบวนการวิจัยเรื่องการสร้างเส้นทางการท่องเที่ยวของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์เพื่อให้เห็นรูปแบบกระบวนการการวิจัยการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวปราสาทขอมดังแผนภาพต่อไปนี้

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 : ศึกษาเส้นทางการท่องเที่ยวชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ เส้นทางการท่องเที่ยวปราสาทขอมและชุมชนปราสาทขอมที่ทีมวิจัยกำหนดไว้ในงานวิจัยนี้คือเส้นทางการท่องเที่ยวปราสาทขอม 4 แห่งในจังหวัดสุรินทร์ คือ 1)เส้นทางการท่องเที่ยวชุมชนปราสาทศีขรภูมิ อำเภอสัขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์ 2)เส้นทางการท่องเที่ยวชุมชนปราสาทช้างปี ตำบลช้างปี อำเภอสัขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์ 3)เส้นทางการท่องเที่ยวปราสาทตาเมือน ตำบลตาเมียง อำเภอพนมดงรัก จังหวัดสุรินทร์ ผลการวิจัยพบว่า จังหวัดสุรินทร์เป็นจังหวัดที่มีแหล่งอารยธรรมขอมโบราณที่สำคัญแห่งหนึ่งในอีสานใต้ โดยเฉพาะปราสาทขอมซึ่งเป็นโบราณสถานที่มีคุณค่า

ทางด้านประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ คุณค่าทางด้านศิลปวัฒนธรรมและคุณค่าทางด้านเศรษฐกิจ ทำให้เกิดเส้นทางการท่องเที่ยวทางศาสนาและวัฒนธรรมคือที่สำหรับใช้สัญจรเที่ยวไปมาของมนุษย์เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจในระยะเวลาสั้น ๆ จากสถานที่หนึ่งไปยังอีกสถานที่หนึ่ง โดยเส้นทางการท่องเที่ยวปราสาทขอมมีความเชื่อมโยงกับสภาพทั่วไปของแหล่งท่องเที่ยว เช่น สาธารณูปโภคพื้นฐาน สิ่งปลูกสร้าง สถานที่และสิ่งแวดล้อม มีความเชื่อมโยงกับองค์ประกอบของศาสนา เช่น ศาสดาหรือรูปเคารพ ศาสนธรรม ศาสนบุคคล ศาสนสถาน และศาสนพิธีกรรมทางศาสนาต่าง ๆ เส้นทางการท่องเที่ยวปราสาท 4 แห่งที่กำหนดไว้ในงานวิจัยนี้ประกอบด้วย

1) เส้นทางการท่องเที่ยวปราสาทศิขรภูมิ: ปราสาทศิขรภูมิตั้งอยู่ในเขตบ้านปราสาท ตำบลระแงง อำเภอศิขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์ อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอประมาณ 500 เมตร ปราสาทศิขรภูมิสร้างขึ้นเนื่องในลัทธิความเชื่อศาสนาฮินดู ลัทธิไศวนิกายที่นับถือพระศิวะหรือพระอิศวรเป็นเทพเจ้าสูงสุดเป็นศาสนสถานหรือเทวสถานที่ใช้เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์ประจำชุมชน (สำนักศิลปากรที่ 12 แผ่นพับประชาสัมพันธ์) ในการเดินทางเพื่อไปเที่ยวชมหรือไปศึกษาปราสาทศิขรภูมินั้นสามารถเดินทางได้ทั้งรถยนต์ส่วนตัว รถไฟและรถโดยสารสาธารณะ เส้นทางการเดินทางมีดังนี้ **เส้นทางหลัก** รถยนต์ส่วนตัว ใช้ทางหลวงหมายเลข 226 ไปทางจังหวัดศรีสะเกษ ตรงไปประมาณ 16 กม. จะถึงสี่แยกเข้า อำเภอศิขรภูมิ ให้ขับตรงไปผ่าน ธกส. จนมาถึงสวนอาหารตำหนักเสนา เลยร้านนี้ไปเล็กน้อย จะมีทางแยกซ้ายมือให้เลี้ยวเข้าไปอีกราว 1 กม. ถึงบริเวณที่ตั้งปราสาทอยู่ซ้ายมือรถประจำทาง ขึ้นรถบัสสี่ล้อ (สุรินทร์-ศรีสะเกษ) ลงรถที่ปากทาง แล้วต่อมอเตอร์ไซด์รับจ้างไปอีก 1 กม. รถไฟ มีขบวนรถไฟหลายเที่ยว ลงที่สถานีศิขรภูมิ แล้วต่อมอเตอร์ไซด์รับจ้าง **เส้นทางรอง** รถยนต์ส่วนตัวใช้ทางหลวงหมายเลข 214 ถึงอำเภोजอมพระเลี้ยวซ้ายถนนหมายเลข 2334 ระยะทางประมาณ 44 กิโลเมตร ถึงปราสาทศิขรภูมิ

ปราสาทศิขรภูมิถือเป็นปราสาทที่มีความสมบูรณ์และมีความงดงามที่สุดแห่งหนึ่งในจังหวัดสุรินทร์ นอกจากองค์ปราสาทแล้วสิ่งที่น่าสนใจอีกอย่างหนึ่งในปราสาทศิขรภูมิคือรูปปั้นนางอัปสรถือดอกบัว ปราสาทขอมทั้งหมดที่มีอยู่ในจังหวัดสุรินทร์มีเพียงปราสาทศิขรภูมินั้นที่มีภาพสลักนางอัปสร “สำหรับโบราณสถานประเภทปราสาทหินที่ตั้งอยู่ในประเทศไทยที่มีภาพสลักนางอัปสรปรากฏอยู่ได้แก่ ปราสาทศิขรภูมิหรือปราสาทระแงง อำเภอศิขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์” (กฤษฎา พิณศรี, 2548: 45). นอกจากนี้อำเภอศิขรภูมิร่วมกับองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุรินทร์ยังได้จัดงานบวงสรวงและแสดงแสงสีเสียงปราสาทพันปีศิขรภูมิเป็นประจำทุกปี “การแสดงแสงสีเสียงปราสาทพันปีศิขรภูมิจะจัดในช่วงเดือนพฤศจิกายนของทุกปี ซึ่งเป็นช่วงที่จังหวัดสุรินทร์จัดงานแสดงช้างสุรินทร์ ในช่วงนี้จะมีนักท่องเที่ยวมาเที่ยวที่ปราสาทศิขรภูมิเป็นจำนวนมาก ทางชุมชนได้จัดกิจกรรมการ

แสดงของแต่ละชุมชนเช่นชุมชนเขมร ลาว กูย และมีการออกธำเนาะโห่บวชไปไว้บริการนักท่องเที่ยว” (ราชัย ดวงใจ, สัมภาษณ์).

2) เส้นทางท่องเที่ยวปราสาทข่า: ปราสาทข่า ตั้งอยู่ที่ชุมชนบ้านข่า ตำบล ข่า อำเภอสว่างวีรกรรม จังหวัดสุรินทร์เป็นศาสนสถานในศาสนาพุทธนิกายมหายานก่อด้วยศิลาแลงและ หินทราย ปราสาทข่ามีอายุในราวพุทธศตวรรษที่ 18 เป็นศาสนสถานเรียกว่า “อโรคยศาล” หรือศาสนสถานพยาบาลแห่งหนึ่งในจำนวน 102 แห่งที่พระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ให้สร้างขึ้น (จังหวัด สุรินทร์, 2556: 56). ปัจจุบันองค์การบริหารส่วนตำบลข่าร่วมกับองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุรินทร์ ได้ร่วมกันจัดงานประเพณีสืบสานตำนานปราสาทข่าเพื่อเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัด สุรินทร์อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของท้องถิ่นให้คงอยู่สืบไป และส่งเสริมให้ปราสาทข่า เป็นแหล่งศึกษาหาความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมโบราณ ในงานได้มีการจัดขบวนแห่พระโพธิสัตว์กษัตริย์ ประภา ซึ่งเป็นพระที่ประดิษฐานอยู่ที่ปราสาทข่าที่ประชาชนในพื้นที่ให้ความเคารพนับถือ

ในการเดินทางมาเพื่อท่องเที่ยวที่ปราสาทข่า มีเส้นทางเดินทางดังนี้ **เส้นทางหลัก** การเดินทางมาปราสาทข่า ให้ใช้เส้นทางหมายเลข 226 สายสุรินทร์ – ศรีสะเกษ เมื่อเข้าเขตอำเภอสว่างวีรกรรมประมาณกิโลเมตรที่ 19 แล้วเลี้ยวซ้ายเข้าไปประมาณ 1 กิโลเมตร เจอทางแยกให้เลี้ยวขวาไป อีก 2.5 กิโลเมตร พอถึงวัดข่าให้เลี้ยวขวาไปประมาณ 650 เมตร ปราสาทข่าอยู่ทางด้านขวามือ ไม่ติดถนน ต้องขับเข้าไปประมาณ 150 เมตร การเดินทางไปชมปราสาทข่า นักท่องเที่ยวเดินทางโดยรถส่วนตัวสะดวกกว่ารถโดยสารประจำทาง

3) เส้นทางท่องเที่ยวปราสาทภูมิโปน: ปราสาทภูมิโปนตั้งอยู่ที่บ้านภูมิโปน ตำบลมอ อำเภอสว่างวีรกรรม จังหวัดสุรินทร์ ปราสาทภูมิโปน ประกอบด้วย โบราณสถาน 4 หลังคือปราสาทก่ออิฐ 3 หลังและศิลาแลง 1 หลังมีอายุการ ก่อสร้างอย่างน้อย 2 สมัยปราสาทก่ออิฐหลังใหญ่และหลังทางทิศเหนือสุดนับเป็นปราสาทแบบศิลปะเขมร ที่มีอายุเก่าที่สุดในประเทศไทย คือราวพุทธศตวรรษที่ 13 (จังหวัดสุรินทร์, 2556: 56).

การเดินทางไปปราสาทภูมิโปนนั้นสามารถเดินทางจากตัวจังหวัดสุรินทร์ซึ่งเป็นเส้นทางหลักหรือจะใช้เส้นทางรองโดยเมื่อเดินทางมาจากประโคนชัยใช้เส้นทางประโคนชัยเดชอุดมก็ได้ รายละเอียดดังนี้

เส้นทางหลัก การเดินทาง ใช้ทางหลวงหมายเลข 2077 (สายสุรินทร์-สังขะ) ระยะทาง 49 กิโลเมตร จากแยกอำเภอสว่างวีรกรรมเข้าทางหลวงหมายเลข 2124 (สังขะ- บัวเขต) จนถึงบ้านภูมิโปนอีก 10 กิโลเมตร จะเห็นปราสาทอยู่ริมถนนด้านซ้ายมือ **เส้นทางรอง** การเดินทางใช้เส้นทางหลวง หมายเลข 214 (เส้นทางโคกชัย-เดชอุดม) ระยะทาง 64 กิโลเมตรจากแยกอำเภอสว่างวีรกรรมเข้าทางหลวง

หมายเลข 2124 (สังฆะ- บัวเขต) จนถึงบ้านภูมิโปนอีก 10 กิโลเมตร จะเห็นปราสาทอยู่ริมถนนด้านซ้ายมือ

4) เส้นทางท่องเที่ยวปราสาทตาเมือน : โบราณสถานกลุ่มปราสาทตาเมือน ประกอบด้วยปราสาท 3 หลังคือ ปราสาทตาเมือน ปราสาทตาเมือนโต๊ด และปราสาทตาเมือนธม ตั้งอยู่ในเขตบ้านหนองคันนา ตำบลตาเมียง อำเภอพนมดงรัก จังหวัดสุรินทร์ ปราสาทตาเมือนเป็นศาสนสถานประจำที่พิกคนเดินทางสร้างขึ้นในรัชสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ปราสาทตาเมือนโต๊ดเป็นโบราณสถานที่เรียกว่า “อโรคยศาล” หรือศาสนสถานประจำสถานพยาบาลแห่งหนึ่งในจำนวน 102 แห่งที่พระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ให้สร้างขึ้น ปราสาทตาเมือนธม เป็นเทวสถานในศาสนาฮินดู ลัทธิไศวนิกาย (สำนักศิลปากรที่ 12 นครราชสีมา: แผนพับ).

การเดินทางไปชมกลุ่มปราสาทตาเมือน สะดวกที่สุดคือการเดินทางไปด้วยรถยนต์ส่วนตัว ส่วนรถยนต์สาธารณะนั้นไม่ค่อยมีให้บริการ ซึ่งสามารถเดินทางได้ดังนี้ **เส้นทางหลัก** การเดินทางจากจังหวัดสุรินทร์ไปทางอำเภอปราสาทตามทางหลวงหมายเลข 214 จนมาถึงทางแยกตัดกับทางหลวงหมายเลข 24 ให้เลี้ยวขวาไปตามทางหลวงหมายเลข 24 จนถึงสามแยกบริเวณนิคมปราสาท ให้เลี้ยวซ้าย ไปตามป้ายบอกทางไปอำเภอพนมดงรัก ตามทางหลวงหมายเลข 2397 จนมาถึงแยกบริเวณ อบต. แฉมุด ให้เลี้ยวขวา ไปตามทางหลวงหมายเลข 224 จนพบป้ายบอกทางไปกลุ่มปราสาทตาเมือน ให้เลี้ยวซ้ายไปอีกเล็กน้อยจนถึงแยกบ้านตาเมียง จะพบทางที่มีป้ายบอกไป ฉก. ตชด. 16 เลี้ยวไปตามถนนเส้นนี้(2407)ตรงมาเรื่อยๆ จนพบห้าแยกเลี้ยวขวาไปตามทางหลวงหมายเลข 2407 ผ่านบ้านหนองคันนา ใช้ทางตรงมาเรื่อยๆจนพบทางแยก จะพบปราสาทตาเมือนก่อน ใกล้ๆกันนั้นมีหน่วยตระเวนชายแดนคุ้มครองนักรท่องเที่ยว ควรติดต่อเจ้าหน้าที่ก่อนเพื่อความปลอดภัยในการเที่ยวชมปราสาท **เส้นทางรอง** การเดินทางจากจังหวัดบุรีรัมย์ไปตามเส้นทางหลวงหมายเลข 219 ที่จะไปบ้านกรวด จนมาถึงแยกที่ตัดกับทางหลวงหมายเลข 224 บริเวณนิคมปราสาท อำเภอบ้านกรวด เลี้ยวซ้ายเข้าทางหลวงหมายเลข 224 จนถึงแยกบ้านตาเมียง แล้วไปตามเส้นทางเช่นเดียวกับข้างต้น

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 : การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวชมปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ จากการศึกษาเพื่อตอบโจทย์วิจัยข้อนี้ที่ผู้วิจัยเห็นว่าการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์มีความเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวปราสาทขอมหรือการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรมกับจังหวัดใกล้เคียงเช่นนครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ และอุบลราชธานี **เส้นทางท่องเที่ยวเส้นที่ 1** เริ่มต้นจากปราสาทพนมรุ้ง ปราสาทเมืองต่ำในจังหวัดบุรีรัมย์ จากนั้นเดินทางใช้ถนนหมายเลข 24 ไปเที่ยวชมปราสาทตาเมือน ที่อำเภอพนมดงรัก ตลาดช่องจอม จังหวัดสุรินทร์ จากนั้นไปเที่ยวชมปราสาทเขาพระวิหารในจังหวัดศรีสะเกษ โดยใช้เส้นทางหลักคือถนนหมายเลข 24 แล้วไปท่องเที่ยวที่จังหวัดอุบลราชธานี **เส้นทางท่องเที่ยวเส้น**

ที่ 2 เริ่มต้นจากปราสาทหินพิมายในจังหวัดนครราชสีมา จากนั้นเดินทางเข้าสู่จังหวัดบุรีรัมย์ เทียวชมสวนชาและเขากระโดง จังหวัดบุรีรัมย์ เดินทางเข้าจังหวัดสุรินทร์ ชมพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสุรินทร์ ให้อาหารพระชีวที่วัดบูรพาราม เดินทางต่อไปที่ปราสาทข่าปี และปราสาทศีขรภูมิ ตามลำดับ ออกจากอำเภอสัฎฐภูมิจะเดินทางไปปราสาทสระกำแพงใหญ่ในจังหวัดศรีสะเกษเลยก็ได้ โดยใช้ถนนหมายเลข 226 เป็นหลัก หรือจะแวะไปเที่ยวชมปราสาทภูมิโปน อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์ก็ได้ จากนั้นจึงใช้เส้นทางหมายเลข 24 เดินทางไปปราสาทเขาพระวิหารในจังหวัดศรีสะเกษ และเดินทางไปจังหวัดอุบลราชธานีตามลำดับ

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 : พัฒนาคู่มือการท่องเที่ยวตามเส้นทางชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ จากการศึกษาเอกสารการลงพื้นที่สำรวจสังเกตและสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักเพื่อตอบโจทย์วิจัยข้อนี้ สามารถนำมาจัดทำเป็นคู่มือการท่องเที่ยวตามเส้นทางปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์โดยสรุปได้ดังนี้ จังหวัดสุรินทร์เป็นจังหวัดที่มีพัฒนาการมาอย่างยาวนานตั้งแต่สมัยขอมโบราณเรื่องอำนาจ ตามคำขวัญจังหวัดสุรินทร์ที่ว่า “**สุรินทร์ถิ่นช้างใหญ่ ผ้าไหมงาม ประคำสวย ร่ำรวยปราสาท ผักกาดหวาน ข้าวสารหอม งามพร้อมวัฒนธรรม**” จังหวัดสุรินทร์มีปราสาทที่เป็นมรดกตกทอดจากขอมโบราณภายในเขตจังหวัดสุรินทร์เป็นจำนวนมาก เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สร้างรายได้ให้แก่จังหวัดสุรินทร์และประชาชนที่อาศัยอยู่ในบริเวณปราสาทมีอาชีพมีงานทำ จังหวัดสุรินทร์จึงเป็นจังหวัดที่น่าเที่ยวเพราะนอกจากจะมีปราสาทขอมแล้ว จังหวัดสุรินทร์ยังมีช้าง มีผ้าไหมที่สวยงามและมีการทำเกษตรอินทรีย์ที่มีชื่อเสียงระดับโลกตามวิสัยทัศน์ของแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาสุรินทร์ 4 ปี (2561-2564) ที่ว่า “**เมืองเกษตรอินทรีย์ ท่องเที่ยววิถีชุมชน ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี**” กล่าวโดยเฉพาะการท่องเที่ยวชมปราสาทที่มีอยู่ในจังหวัดสุรินทร์นั้น จุดแรกที่ขอแนะนำให้ไปก่อนที่จะเดินทางไปชมปราสาทของจริงคือ **พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติจังหวัดสุรินทร์** ซึ่งเป็นสถานที่ตั้งอยู่ที่ถนนสุรินทร์-ปราสาท หมู่ที่ 13 ตำบลเจียง มีการจัดแสดงเป็น 4 ส่วน คือ อาคารที่ 1 เป็นโถงทางเข้าและทางเดิน อาคารที่ 2 เป็นส่วนการศึกษา ประกอบด้วย ห้องประชุม ห้องกิจกรรม ห้องรับรอง ห้องสมุด อาคารที่ 3 เป็นอาคารจัดแสดงและสำนักงาน ประกอบด้วย ห้องนิทรรศการถาวร ห้องนิทรรศการชั่วคราว ห้องทำงานเจ้าหน้าที่ อาคารที่ 4 เป็นคลังพิพิธภัณฑที่จัดแสดงเกี่ยวกับประวัติจังหวัดสุรินทร์และปราสาทขอมที่มีอยู่ในจังหวัดสุรินทร์ จากนั้นจึงเดินทางไปเที่ยวปราสาทข่าปี ตำบลข่าปี อำเภอสัฎฐภูมิ จังหวัดสุรินทร์ เสร็จจากการเที่ยวชมปราสาทข่าปีแล้วจึงเดินทางไปเที่ยวชมปราสาทภูมิโปน ตำบลคมอำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์ ออกจากปราสาทภูมิโปนแล้วเดินทางต่อไปที่ปราสาทตาเมือน ตำบลตาเมียง อำเภอพนมดงรัก จังหวัดสุรินทร์ ตามเส้นทางท่องเที่ยวที่กล่าวมานี้สามารถเดินทางโดยรถยนต์ส่วนตัวได้ครบทั้ง 4 ปราสาทภายในระยะเวลา 1 วัน

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์” ผลการวิจัยสามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังต่อไปนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ศึกษาเส้นทางการท่องเที่ยวชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ ผลการวิจัยสามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้ จังหวัดสุรินทร์จัดได้ว่าเป็นจังหวัดที่มีความโดดเด่นทางด้านประวัติศาสตร์ ภาษาและศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีความเป็นตัวของตัวเอง ความเป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดสุรินทร์อย่างหนึ่งก็คือปราสาทขอม กล่าวเฉพาะปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์มีอยู่หลายแห่งที่มีความงามและมีประวัติความเป็นมาที่ยาวนานบ่งบอกถึงความเจริญรุ่งเรืองมาตั้งแต่สมัยอดีตจนถึงปัจจุบัน การมาเที่ยวชมปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ทั้ง 4 แห่งคือปราสาทศีขรภูมิ ปราสาทข่างปี ปราสาทภูมิโปนและปราสาทตาเมือน จะทำให้ได้สัมผัสถึงความมีมนต์เสน่ห์ของจังหวัดสุรินทร์ ความเป็นอัตลักษณ์เฉพาะของจังหวัดสุรินทร์ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของทวีศักดิ์ ทองทิพย์ และคณะที่ทำวิจัยเรื่อง “ศาสนาและวัฒนธรรม : การใช้ประโยชน์จากอัตลักษณ์ของฐานทรัพยากรการท่องเที่ยวจังหวัดสุรินทร์” กล่าวว่า “อัตลักษณ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวของหมู่บ้านท่องเที่ยวจังหวัดสุรินทร์ได้แก่หมู่บ้านช้าง ผ้าไหม ประเพณี กลุ่มปราสาทขอม”

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ เส้นทางการท่องเที่ยวปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์มีความเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวปราสาทขอมหรือการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมกับจังหวัดใกล้เคียง ซึ่งสามารถพัฒนาเป็นเส้นทางการท่องเที่ยวได้อย่างหลากหลายและเชื่อมโยงถึงกันเช่นเดินทางจากจังหวัดนครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ และอุบลราชธานี หรือจากจังหวัด สุรินทร์เดินทางไปเที่ยวปราสาทที่จังหวัดร้อยเอ็ด ยโสธร มุกดาหาร หนองคาย นครพนมได้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาประสิทธิ์ แก้วศรีและคณะที่ได้ทำวิจัยเรื่อง “การออกแบบเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงอาเซียนศึกษากรณีเส้นทางปราสาทขอมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง” ได้กล่าวว่า “เส้นทางการท่องเที่ยวเชิงอาเซียนศึกษาปราสาทขอมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง เช่นปราสาทหินพิมาย-ปราสาทหินพนมรุ้ง-ปราสาทหินเมืองต่ำ-กลุ่มปราสาทตาเมือน-ผามออีแดง วัดไพรพัฒนา-ตลาดช่องจอม เป็นต้น

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 การพัฒนาคู่มือการท่องเที่ยวตามเส้นทางชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ การพัฒนาคู่มือการท่องเที่ยวเส้นทางชุมชนปราสาทขอมจังหวัดสุรินทร์ นอกจากจะมีประโยชน์ในการเที่ยวปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์แล้วยังได้นำเสนอสถานที่ท่องเที่ยวด้านอื่นที่มีอยู่ในจังหวัดสุรินทร์ด้วยเช่น การเที่ยวไหว้พระที่ศักดิ์สิทธิ์เช่นหลวงพ่อบุญรอดพระชีวิวัตบูรพาาราม พระศรีอริยเมตไตร วัดศาลาลอย พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติจังหวัดสุรินทร์ ซึ่งเป็นแหล่งข้อมูลที่สำคัญในจังหวัด

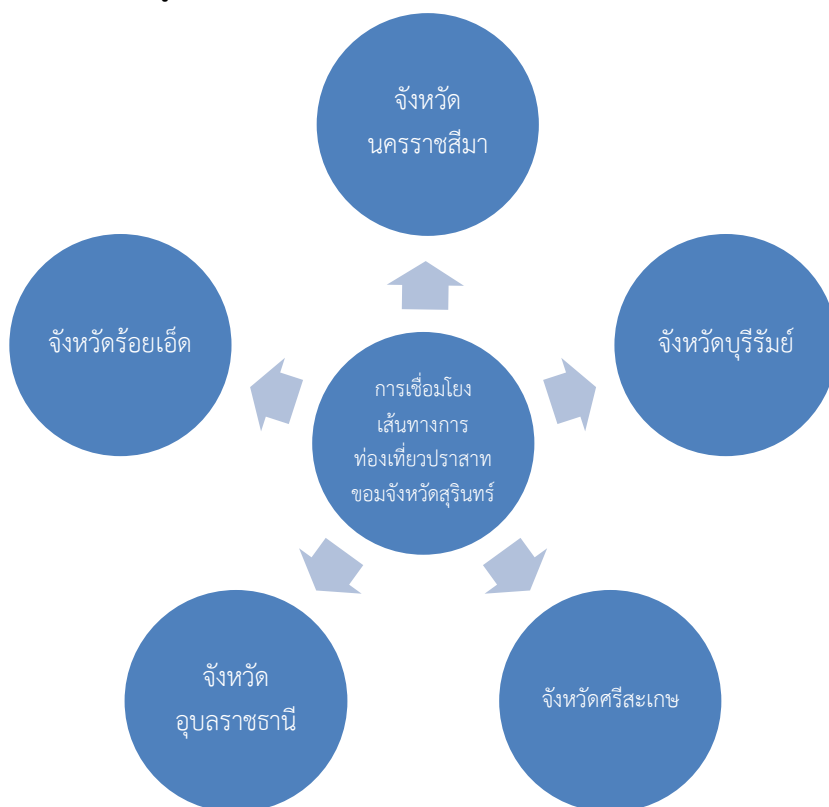

นอกจากนี้เส้นทางไปเที่ยวปราสาทขอมทั้ง 4 แห่งในงานวิจัยนี้ ยังมีสถานที่ระหว่างทางที่น่าเที่ยว น่าศึกษาอีกเป็นจำนวนมาก การจัดทำคู่มือการท่องเที่ยวปราสาทขอมจึงมีประโยชน์เป็นอย่างยิ่ง

สรุปองค์ความรู้ที่ได้จากงานวิจัย

จากการวิจัยเรื่อง การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ ทำให้ได้องค์ความรู้ใหม่ที่สำคัญดังนี้

เส้นทางท่องเที่ยวชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ทั้ง 4 แห่งตามที่คณะผู้วิจัยได้กำหนดไว้คือ เส้นทางท่องเที่ยวปราสาทศีขรภูมิ เส้นทางท่องเที่ยวปราสาทขังปี เส้นทางท่องเที่ยวปราสาทภูมิโปนและเส้นทางท่องเที่ยวปราสาทตาเมือน จากข้อมูลเอกสาร การลงพื้นที่สัมภาษณ์สังเกตการวิเคราะห์ข้อมูลคณะผู้วิจัยสรุปเป็นองค์ความรู้จากการวิจัยคือเส้นทางท่องเที่ยวปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์สามารถเชื่อมโยงเป็นเส้นทางท่องเที่ยวปราสาทขอมกับจังหวัดใกล้เคียงเช่นจันทบุรีรัมย์และจังหวัดนครราชสีมาได้และเส้นทางท่องเที่ยวจังหวัดสุรินทร์จังหวัดร้อยเอ็ด ยโสธร มุกดาหารจนถึงนครพนมได้ และเส้นทางท่องเที่ยวปราสาทขอมจังหวัดสุรินทร์ เชื่อมโยงถึงจังหวัดศรีสะเกษและจังหวัดอุบลราชธานีและข้ามไปปราสาทวัดพูที่ประเทศสาธารณชนลาวได้ นอกจากนี้ยังสามารถข้ามแดนไปเที่ยวชมปราสาทจากจังหวัดสุรินทร์และเที่ยวชมปราสาทในประเทศกัมพูชาคือปราสาทนครวัดนครธมได้

ภาพการเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยวชุมชนปราสาทขอมจังหวัดสุรินทร์กับจังหวัดใกล้เคียง

เส้นทางการท่องเที่ยวปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์นอกจากจะสามารถเชื่อมโยงการท่องเที่ยวปราสาทขอมกับจังหวัดใกล้เคียงแล้ว นักท่องเที่ยวยังสามารถท่องเที่ยวชมปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์โดยสามารถกำหนดเป็นโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยใช้การท่องเที่ยวชุมชนปราสาทขอมเป็นแกนกลางจากนั้นขยายเป็นเส้นทางการท่องเที่ยวตามโปรแกรมวิถีชีวิต ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และชาติพันธุ์ได้

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากงานวิจัยการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์” ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเพื่อวิจัยต่อไปดังนี้

ข้อเสนอแนะการนำไปใช้

1) จากผลการวิจัยประเด็น การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์” หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องควรกำหนดนโยบายเพื่อสร้างและส่งเสริมการท่องเที่ยวปราสาทขอมที่มีอยู่ในจังหวัดสุรินทร์ให้มีเส้นทางการท่องเที่ยวปราสาทขอมกับจังหวัดใกล้เคียงและประเทศเพื่อนบ้าน เพื่อให้เกิดการเชื่อมโยงการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอันจะเป็นผลต่อการพัฒนาอาชีพของประชาชนได้อย่างหลากหลาย

2) จากผลการวิจัย การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์” ผู้วิจัยมีข้อเสนอในพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ ควรกำหนดนโยบายเพื่อแก้ไขปัญหาและผลกระทบดังนี้ 1) เพิ่มกิจกรรมการท่องเที่ยวในเส้นทางปราสาทขอมให้มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น 2) ด้านความพร้อมในแง่สาธารณูปโภคพื้นฐานและสุขอนามัยรวมถึงการส่งเสริมให้มีแผนการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบสากลของสถานที่ท่องเที่ยวปราสาทขอมและการท่องเที่ยวทางศาสนาและวัฒนธรรม 3) ควรมีการจัดกิจกรรมของแหล่งท่องเที่ยวปราสาทขอมและการท่องเที่ยวทางศาสนาและวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง จัดให้มีอุทยานปราสาทขอมและอุทยานการท่องเที่ยวทางศาสนาและวัฒนธรรมและมีการประชาสัมพันธ์ในสื่อที่หลากหลาย 4) สนับสนุนการจัดสภาพแวดล้อมและบริบทของแหล่งท่องเที่ยวปราสาทขอมและการท่องเที่ยวทางศาสนาและวัฒนธรรมให้เหมาะสม 5) เส้นทางการท่องเที่ยวปราสาทขอมควรมีการส่งเสริมความเชื่อมโยงของแหล่งท่องเที่ยวปราสาทขอมและการท่องเที่ยวทางศาสนาและวัฒนธรรมกับชุมชน รัฐ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการสร้างจุดเด่นหรืออัตลักษณ์ของสถานที่แต่ละแห่งให้ชัดเจน 6) รัฐบาลและหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมและสนับสนุนการกำหนดยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวปราสาทขอมและการท่องเที่ยวทางศาสนาและวัฒนธรรมให้เหมาะสมกับภูมิภาคที่แสดงถึงความโดดเด่นด้านอัตลักษณ์และเอกลักษณ์ของตนเอง 7) รัฐบาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควร

กำหนดนโยบายและแผนการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวปราสาทขอมและการท่องเที่ยวทางศาสนา และวัฒนธรรมให้ชัดเจนและเชื่อมโยงกับความร่วมมือทางเศรษฐกิจในภูมิภาคอีสานได้

3) รัฐบาล และมหาวิทยาลัยแห่งคณะสงฆ์ไทย และส่วนงานที่เกี่ยวข้อง ควรนำผลการวิจัย ประเด็นการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวปราสาทขอม ไปสู่การปฏิบัติ กล่าวคือ กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ควรกำหนดให้ในแต่ละพื้นที่ที่เป็นระดับจังหวัดจัดทำแผนการท่องเที่ยวที่ส่งเสริม ตามเส้นทางการท่องเที่ยวปราสาทขอมทั้งในประเทศและในเขตพื้นที่ เพื่อนำสู่การปฏิบัติอย่างเป็น รูปธรรม รวมถึงการติดตามประเมินผลการดำเนินงานเพื่อหาแนวทางแก้ไข และส่งเสริมต่อไป

ข้อเสนอแนะการทำวิจัย

ข้อเสนอแนะการนำไปใช้ กำหนดเป็นข้อได้ดังต่อไปนี้

- 1) การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวปราสาทขอมในเขตอีสานใต้
- 2) การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับแนวทางพัฒนาไกด์นำเที่ยวด้านการท่องเที่ยวปราสาทขอมและการท่องเที่ยวทางศาสนาและวัฒนธรรมของอีสานใต้กับประเทศเพื่อนบ้าน
- 3) การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับความร่วมมือระหว่างรัฐกับชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากร การท่องเที่ยวปราสาทขอมของชุมชน
- 5) การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับบทบาทองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นต่อการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวปราสาทขอมในเขตอีสานใต้

เอกสารอ้างอิง

- กฤษฎา พิณศรี. (2548). การศึกษาศิลปกรรมแบบเขมรในจังหวัดสุรินทร์. สุรินทร์:พิพิธภัณฑสถาน แห่งชาติสุรินทร์.
- จารุวรรณ พึ่งเกียรติ.(2555). **พุทธศิลป์**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- จังหวัดสุรินทร์. (2556). **เส้นทางอารยธรรมมรดกล้ำค่าสุรินทร์**. สำนักงานจังหวัดสุรินทร์: มปป.
- ฉลองศรี พิมพ์สมพงศ์. (2550). **การวางแผนและพัฒนาตลาดการท่องเที่ยว**. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- สนธยา พลศรี. (2550). **เครือข่ายการเรียนรู้ในงานพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ โอเดียน สโตร์.
- สุพร ประเสริฐราชกิจ. (2537). **รวมประวัติและสัญลักษณ์ 76 จังหวัด**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: รวมสาส์น (1977) จำกัด.

กฤษนนท แสงมาศและคณะ. (2561). “การพัฒนาาระบบ GPS เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ปราสาทโบราณจังหวัดสุรินทร์”. รายงานวิจัย. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ทวีศักดิ์ ทองทิพย์และคณะ. (2560). “การศึกษาประวัติศาสตร์และเส้นทางการท่องเที่ยวทางศาสนาและวัฒนธรรม ในอีสานใต้”. รายงานวิจัย. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สัมภาษณ์ รศ.ดร.ทวีศักดิ์ ทองทิพย์. ผู้ช่วยอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์.

สัมภาษณ์ พรเพ็ญ บุญญาทิพย์. หัวหน้าพิพิธภัณฑสถานจังหวัดสุรินทร์

สัมภาษณ์ นายราชัย ดวงใจ. กำนันตำบลระแงง อำเภอศีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์

สัมภาษณ์ นายไพฑูลย์ พินิจทรัพย์. ปราชญ์ประจำตำบลช้างปี อำเภอศีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์

สัมภาษณ์ นายธวัชชัย รัตสงคราม. นายกองค์การบริหารส่วนตำบลตาเมียง อำเภอพนมดงรัก จังหวัดสุรินทร์

